

Înalta Curte de Casație și Justiție

COMPLETUL COMPETENT SĂ JUDECE RECURSUL ÎN INTERESUL LEGII

Decizie nr. 13/2017 din 03/07/2017

Dosar nr. 1.360/1/2017

Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 735 din 13/09/2017

Ilie Iulian Dragomir - vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, președintele completului
Mirela Sorina Popescu - președintele Secției penale
Lavinia Curelea - președintele Secției I civile
Eugenia Voicheci - președintele delegat al Secției a II-a civile
Ionel Barbă - președintele Secției de contencios administrativ și fiscal
Ștefan Pistol - judecător la Secția penală
Florentina Dragomir - judecător la Secția penală
Luciana Mera - judecător la Secția penală
Rodica Aida Popa - judecător la Secția penală
Anca Mădălina Alexandrescu - judecător la Secția penală
Ioana Alina Ilie - judecător la Secția penală
Geanina Cristina Arghir - judecător la Secția penală
Luciana Tatiana Rog - judecător la Secția penală
Simona Daniela Encean - judecător la Secția penală
Silvia Cerbu - judecător la Secția penală
Simona Elena Cîrnaru - judecător la Secția penală
Maricela Cobzariu - judecător la Secția penală
Daniel Grădinaru - judecător la Secția penală
Francisca Maria Vasile - judecător la Secția penală
Eugenia Pușcașiu - judecător la Secția I civilă
Elena Floarea - judecător la Secția I civilă
Virginia Florentina Duminecă - judecător la Secția a II-a civilă
Constantin Brânzan - judecător la Secția a II-a civilă
Liliana Vișan - judecător la Secția de contencios administrativ și fiscal
Veronica Năstasie - judecător la Secția de contencios administrativ și fiscal

Completul competent să judece recursul în interesul legii ce formează obiectul Dosarului nr. 1.360/1/2017 este legal constituit conform dispozițiilor art. 473 alin. (1) din Codul de procedură penală și conform art. 27² alin. (2) lit. b) din Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Ședința este prezidată de către vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, domnul judecător Ilie Iulian Dragomir.

La ședința de judecată participă doamna Marinela Mincă, procuror șef al Biroului de reprezentare, Serviciul judiciar penal, Secția juridică din cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

La ședința de judecată participă domnul Florin Nicușor Mihalache, magistrat-asistent în cadrul Secției penale, conform art. 27³ din Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii a luat în examinare recursul în interesul legii declarat de Colegiul de conducere al Curții de Apel Târgu Mureș privind interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 469 alin. (3) din Codul de procedură penală, în sensul stabilirii fazei de la care se reia procesul penal, în urma admiterii cererii de redeschidere a procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate.

Reprezentantul procurorului general, doamna procuror-șef Marinela Mincă, a precizat că recursul în interesul legii declarat de Colegiul de conducere al Curții de Apel Târgu Mureș privind interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 469 alin. (3) din Codul de procedură penală îndeplinește condițiile de admisibilitate prevăzute de art. 471 alin. (3) și art. 472 din Codul de procedură penală și a solicitat admiterea recursului în interesul legii și pronunțarea unei decizii prin care să se asigure interpretarea și aplicarea unitară a legii.

Punctul de vedere al procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție este în sensul că, în urma admiterii unei cereri de redeschidere a procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate, faza de la care se reia procesul penal este aceea a camerei preliminare.

În susținerea acestui punct de vedere, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a arătat că nu ar trebui să existe nicio diferență în ceea ce privește posibilitatea exercitării dreptului la apărare între un inculpat trimis în judecată și care participă efectiv la proces și un inculpat care a fost judecat fără a avea cunoștință de proces și care obține rejudecarea cauzei. Această rejudecare trebuie să fie efectivă, și nu doar formală, iar persoana în cauză trebuie să dispună de toate mijloacele procesuale, să combată nu numai temeinicia acuzației aduse împotriva ei, ci și legalitatea administrării probelor în baza cărora ar exista posibilitatea să fie din nou condamnată, precum și legalitatea efectuării actelor întocmite de organele de urmărire penală.

De asemenea, a apreciat că din considerentele celor două decizii, relevante în materie, pronunțate de Curtea Constituțională a României, respectiv Decizia nr. 641/2014 și Decizia nr. 647/2016, se desprinde o concluzie clară, în sensul că numai prin parcurgerea fazei camerei preliminare este creată posibilitatea reală a persoanei condamnate în lipsă de a dezbate în fața judecătorului tot ceea ce este avansat în drept sau în fapt de către adversar și tot ceea ce este prezentat de acesta, în acest fel fiind asigurat caracterul echitabil al procedurii.

Președintele completului, domnul judecător Ilie Iulian Dragomir, constatând că nu sunt întrebări de formulat din partea membrilor completului, a declarat dezbaterile închise, iar completul de judecată a rămas în pronunțare asupra recursului în interesul legii.

ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE,

deliberând asupra recursului în interesul legii, constată următoarele:

1. Problema de drept care a generat practica neunitară

Prin recursul în interesul legii formulat de către Colegiul de conducere al Curții de Apel Târgu Mureș s-a arătat că în practica judiciară națională nu există un punct de vedere unitar în privința redeschiderii procesului penal în cazul judecării în lipsă a persoanei condamnate, respectiv "faza de la care se reia procesul penal, în urma admiterii cererii de redeschidere a procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate [art. 469 alin. (3) din Codul de procedură penală] - din faza camerei preliminare sau din faza judecării în prim grad".

2. Examenul jurisprudențial

În urma verificării jurisprudenței la nivel național, în materia soluționării cererii de redeschidere a procesului penal în cazul judecării în lipsă a persoanei condamnate, s-a identificat problema de drept referitoare la faza de la care se reia procesul penal, în urma admiterii cererii de redeschidere a procesului

penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate (art. 466 și următoarele din Codul de procedură penală), fiind relevantă o practică neunitară. Problema de drept s-a ivit ca urmare a faptului că legiuitorul nu a prevăzut în mod expres faza de la care se reia procesul penal, în urma admiterii cererii de redeschidere a procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate (din faza camerei preliminare sau din faza judecării în prim grad), precum și ca urmare a pronunțării Deciziei nr. 647 din 1 noiembrie 2016 (pct. 24-33) a Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 40 din 13 ianuarie 2017.

3. Soluțiile pronunțate de instanțele judecătorești

Într-o primă orientare, se consideră că în cazul în care a fost admisă în principiu o cerere de redeschidere a procesului penal, procesul se redeschide din faza camerei preliminare, și nu a judecării în prim grad.

Într-o a doua orientare, instanțele au considerat că în cazul în care a fost admisă în principiu o cerere de redeschidere a procesului penal, procesul se redeschide din faza judecării în prim grad.

4. Opinia procurorului general al Parchetului de pe lângă

Înalta Curte de Casație și Justiție este în sensul orientării jurisprudențiale potrivit căreia, în urma admiterii unei cereri de redeschidere a procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate, faza de la care se reia procesul penal este aceea a camerei preliminare.

5. Raportul asupra recursului în interesul legii

Judecătorul-raportor, prin raportul întocmit în cauză, a apreciat că sesizarea referitoare la interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 466 și următoarele din Codul de procedură penală este admisibilă, concluzionând că în urma admiterii cererii de redeschidere a procesului penal pentru persoanele condamnate judecate în lipsă cauza se reia din faza judecării în primă instanță.

În esență, judecătorul-raportor a notat că redeschiderea procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate este o cale extraordinară de atac, vizează modalitatea de soluționare a acțiunii penale și are ca efect principal, în cazul admiterii, desființarea de drept a hotărârii de condamnare, efect prevăzut, în mod expres, de către legiuitor în dispozițiile art. 469 alin. (7) din Codul de procedură penală.

În atare situație, prin admiterea cererii de redeschidere a procesului penal și desființarea hotărârii de condamnare nu se accede la faza de cameră preliminară, aceasta fiind închisă, definitiv, printr-o hotărâre anterioară și distinctă celei desființate de drept, ce nu poate fi cenzurată într-o fază procesuală succesivă sau ulterioară.

6. Înalta Curte de Casație și Justiție, examinând sesizarea cu recurs în interesul legii, raportul întocmit de judecătorul-raportor și dispozițiile legale ce se solicită a fi interpretate în mod unitar, reține următoarele:

6.1. Admisibilitatea recursului în interesul legii

Înalta Curte de Casație și Justiție a fost legal sesizată, fiind îndeplinite cerințele impuse de dispozițiile art. 471 din Codul de procedură penală, referitoare la titularul sesizării și la depunerea hotărârilor definitive ce atestă existența unei jurisprudențe neunitare relativ la problema de drept ce se cere a fi interpretată.

Astfel, cu privire la condiția de admisibilitate, potrivit dispozițiilor cuprinse în art. 472 din Codul de procedură penală, rezultă faptul că legiuitorul a stabilit drept criteriu pentru aprecierea admisibilității existența unor probleme de drept soluționate în mod diferit prin hotărâri judecătorești definitive, condiție îndeplinită în cauză. Evaluarea interesului sesizării se analizează de către titularul acțiunii, iar Înalta Curte de Casație și Justiție verifică doar existența jurisprudenței divergente ca o condiție de admisibilitate.

Practica neunitară ce formează obiectul recursului în interesul legii a fost generată de interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 469 alin. (3) din Codul de procedură penală, în practica instanțelor de judecată fiind conturate două orientări:

Într-o primă orientare, instanțele au considerat că în cazul admiterii în principiu a cererii de redeschidere a procesului penal procesul se redeschide din faza camerei preliminare.

Într-o a doua orientare, instanțele au considerat că în cazul admiterii în principiu a cererii de redeschidere a procesului penal procesul se redeschide din faza judecătii în primă instanță.

Dispozițiile legale supuse interpretării și aplicării unitare:

Codul de procedură penală

Art. 466. - (1) Persoana condamnată definitiv care a fost judecată în lipsă poate solicita redeschiderea procesului penal în termen de o lună din ziua în care a luat cunoștință, prin orice notificare oficială, că s-a desfășurat un proces penal împotriva sa.

(2) Este considerată judecată în lipsă persoana condamnată care nu a fost citată la proces și nu a luat cunoștință în niciun alt mod oficial despre acesta, respectiv, deși a avut cunoștință de proces, a lipsit în mod justificat de la judecarea cauzei și nu a putut încunoștința instanța. Nu se consideră judecată în lipsă persoana condamnată care și-a desemnat un apărător ales ori un mandatar, dacă aceștia s-au prezentat oricând în cursul procesului, și nici persoana care, după comunicarea, potrivit legii, a sentinței de condamnare, nu a declarat apel, a renunțat la declararea lui ori și-a retras apelul.

(3) Pentru persoana condamnată definitiv judecată în lipsă față de care un stat străin a dispus extrădarea sau predarea în baza mandatului european de arestare, termenul prevăzut la alin. (1) curge de la data la care, după aducerea în țară, i-a fost comunicată hotărârea de condamnare.

(4) Procesul penal nu poate fi redeschis în cazul în care persoana condamnată a solicitat să fie judecată în lipsă.

(5) Dispozițiile alineatelor precedente se aplică în mod corespunzător persoanei față de care s-a pronunțat o hotărâre de renunțare la aplicarea pedepsei sau de amânare a aplicării pedepsei.

Art. 467. - Cererea de redeschidere a procesului penal

(1) Cererea de redeschidere a procesului penal poate fi formulată de către persoana judecată în lipsă și se adresează instanței care a judecat cauza în primă instanță.

(2) Când persoana judecată în lipsă este privată de libertate, cererea poate fi depusă la administrația locului de deținere, care o va trimite de îndată instanței competente.

(3) Cererea se formulează în scris și trebuie motivată cu privire la îndeplinirea condițiilor prevăzute la art. 466.

(4) Cererea poate fi însoțită de copii de pe înscrisurile de care persoana judecată în lipsă înțelege a se folosi în proces, certificate pentru conformitate cu originalul. Când înscrisurile sunt redactate într-o limbă străină, ele vor fi însoțite de traducere.

(5) În cazul în care cererea nu îndeplinește condițiile prevăzute la alin. (3) și (4), instanța pune în vedere celui ce a formulat cererea să o completeze până la primul termen de judecată sau, după caz, într-un termen scurt, stabilit de instanță.

Art. 468. - Măsurile premergătoare

(1) La primirea cererii de redeschidere a procesului penal, se fixează termen pentru examinarea admisibilității în principiu, președintele dispunând atașarea dosarului cauzei, precum și citarea părților și a subiecților procesuali principali interesați.

(2) Când persoana care a solicitat redeschiderea procesului penal este privată de libertate, chiar într-o altă cauză, președintele dispune încunoștințarea acesteia despre termen și ia măsuri pentru desemnarea unui avocat din oficiu.

(3) Persoana privată de libertate este adusă la judecată.

Art. 469. - Judecarea cererii de redeschidere a procesului

(1) Instanța, ascultând concluziile procurorului, ale părților și ale subiecților procesuali principali, examinează dacă:

a) cererea a fost formulată în termen și de către o persoană dintre cele prevăzute la art. 466;

b) au fost invocate temeiuri legale pentru redeschiderea procesului penal;

c) motivele în baza cărora este formulată cererea nu au fost prezentate într-o cerere anterioară de redeschidere a procesului penal, care a fost judecată definitiv.

(2) Cererea se examinează de urgență, iar în cazul în care persoana condamnată se află în executarea pedepsei cu închisoarea aplicate în cauza a cărei rejudicare se cere, instanța poate suspenda motivat, în tot sau în parte, executarea hotărârii și poate dispune respectarea de către condamnat a uneia dintre obligațiile prevăzute la art. 215 alin. (1) și (2). Dacă executarea pedepsei cu închisoarea nu a început, instanța poate dispune respectarea de către condamnat a uneia dintre obligațiile prevăzute la art. 215 alin. (1) și (2).

(3) Dacă instanța constată îndeplinirea condițiilor prevăzute la alin. (1), dispune prin încheiere admiterea cererii de redeschidere a procesului penal.

(4) Dacă instanța constată neîndeplinirea condițiilor prevăzute la art. 466, dispune prin sentință respingerea cererii de redeschidere a procesului penal.

(5) Încheierea prin care este admisă cererea de redeschidere a procesului penal poate fi atacată odată cu fondul.

(6) Hotărârea prin care este respinsă cererea de redeschidere a procesului penal este supusă aceleiași căi de atac ca și hotărârea pronunțată în lipsa persoanei condamnate.

(7) Admiterea cererii de redeschidere a procesului penal atrage desființarea de drept a hotărârii pronunțate în lipsa persoanei condamnate.

(8) Instanța redeschide procesul penal prin extindere și cu privire la părțile care nu au formulat cerere, putând hotărî și în privința lor, fără să le poată crea acestora o situație mai grea.

(9) Odată cu admiterea cererii de redeschidere a procesului penal, instanța, din oficiu sau la cererea procurorului, poate dispune luarea față de inculpat a uneia dintre măsurile preventive prevăzute la art. 202 alin. (4) lit. b) -e). Dispozițiile titlului V al părții generale se aplică în mod corespunzător.

6.2. Pe fondul recursului în interesul legii

Calea procedurală a redeschiderii procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate este cuprinsă în titlul III capitolul V (Căile extraordinare de atac) secțiunea a 4-a din Codul de procedură penală, aspect care îi confirmă acestei proceduri natura juridică de cale extraordinară de atac.

Rațiunea instituirii căii de atac rezultă din expunerea de motive a legii privind noul Cod de procedură penală, potrivit căreia prin introducerea acestei căi extraordinare de atac s-a urmărit crearea premiselor necesare ca instanța de judecată să își formeze o impresie cu privire la acuzat și să asculte în mod direct declarațiile acestuia.

Finalitatea căilor extraordinare de atac se urmărește în raport cu modul de soluționare a acțiunii penale. În ipoteza redeschiderii procesului penal în cazul judecării în lipsă, analiza va purta asupra soluției de condamnare, concluzie facilă dedusă din chiar denumirea secțiunii în care este inclusă calea de atac și din interpretarea sistematică și gramaticală a textelor. Amintim în acest context conținutul art. 467 alin. (1) din Codul de procedură penală, potrivit căruia "Cererea de redeschidere a procesului penal poate fi formulată de către persoana judecată în lipsă și se adresează instanței care a judecat cauza în primă instanță", ce relevă aceeași voință a legiuitorului ca redeschiderea procesului penal să vizeze faza de judecată a procesului penal.

De asemenea, art. 470 din Codul de procedură penală, potrivit căruia "Rejudecarea cauzei se face potrivit regulilor de procedură aplicabile etapei procesuale pentru care s-a dispus redeschiderea procesului penal", deși a fost abrogat prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 18/2016, atestă faptul că la momentul adoptării Codului de procedură penală legiuitorul a avut în vedere reluarea procesului penal din faza judecării, indiferent de etapa în care acesta a ajuns (fond sau apel), iar nu din faza anterioară, a camerei preliminare.

Admiterea cererii de redeschidere a procesului penal atrage desființarea de drept a hotărârii de condamnare, cu consecința reluării judecării din fața instanței de fond. Prin desființarea hotărârii de condamnare nu se accede la faza camerei preliminare, închisă definitiv printr-o hotărâre anterioară și distinctă celei desființate de drept, ce nu poate fi cenzurată într-o fază procesuală succesivă sau ulterioară. Această soluție rezultă din aplicarea principiului separației funcțiilor judiciare în procesul penal (art. 3 din Codul de procedură penală), funcția de verificare a legalității trimiterii în judecată fiind distinctă de funcția de judecată și finalizată prin hotărâre ce nu antamează soluția acțiunii penale și, ca urmare, nu există nicio rațiune de a se extinde efectele desființării în procedura redeschiderii procesului penal și asupra acesteia.

Jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție în materia dezlegării unor chestiuni de drept, respectiv Decizia nr. 22 din 9 iunie 2015 (Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 486 din 2 iunie 2015), prin care s-a statuat în sensul că "în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 466 alin. (1) din Codul de procedură penală, obiectul cererii de redeschidere a procesului penal în cazul judecării în lipsă a persoanei condamnate îl reprezintă numai hotărârile penale definitive prin care s-a dispus condamnarea, renunțarea la aplicarea pedepsei ori amânarea aplicării pedepsei, indiferent dacă judecata în primă instanță sau în calea ordinară de atac este consecința rejudecării cauzei ca urmare a admiterii contestației în anulare ori revizuirii", continuă să producă efecte și ulterior modificărilor legislative. Din cuprinsul considerentelor acestei decizii amintim că: "prin noțiunea de proces penal utilizată în denumirea căii extraordinare de atac a redeschiderii procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate se înțelege faza de judecată, prin folosirea metodei interpretării restrictive legiuitorul urmărind să asigure posibilitatea reluării, în condițiile legii, a judecării cauzei, din analiza dispozițiilor art. 466 alin. (1) și (5) din Codul de procedură penală rezultând că pot fi supuse acestei proceduri extraordinare doar hotărâri penale definitive: hotărâri de condamnare, hotărâri de renunțare la aplicarea pedepsei și hotărâri de amânare a aplicării pedepsei, prin intermediul cererii de redeschidere a procesului penal putându-se critica, exclusiv, hotărâri definitive prin care se rezolvă fondul cauzei (condamnare, renunțare la aplicarea pedepsei sau amânarea aplicării pedepsei), persoana condamnată în lipsă putând contesta nu atât soluția definitivă pronunțată în cauza sa, cât mai ales procedura de desfășurare a judecării în lipsa sa, prin înfrângerea principiilor contradictorialității, nemijlocirii, reguli de bază ale judecării.

Totodată, art. 466 alin. (1) din Codul de procedură penală evidențiază existența unui proces penal cu o acțiune penală pusă în mișcare, situație specifică unei cauze care se judecă în primă instanță sau în calea ordinară de atac, iar prin modalitatea de reglementare, redeschiderea procesului penal nu poate fi extinsă la toate categoriile de procese (contestație în anulare, revizuirii, alte cereri), interpretarea contrară conducând la o suprapunere a acestei proceduri speciale peste alte proceduri (categoriile), de asemenea, cu caracter special, ce ar periclita principiul autorității de lucru judecat".

Jurisprudența recentă a Curții Constituționale nu poate conduce către o altă soluție. Prin Decizia nr. 647 din 1 noiembrie 2016 (Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 40 din 13 ianuarie 2017) a fost respinsă, ca inadmisibilă, excepția de neconstituționalitate referitoare la dispozițiile art. 470 din Codul de procedură penală, excepție formulată în contextul reluării procedurii de cameră preliminară. Ca urmare, Curtea nu a fost pusă în ipoteza de a explica, în cadrul funcțiilor judiciare distincte (funcția de verificare a legalității trimiterii în judecată și funcția de judecată) ce conduc la faze procesuale separate, cum se ajunge la reluarea procedurii de cameră preliminară, în urma desființării hotărârii asupra acțiunii penale. Ceea ce trebuie reținut din considerentele acestei decizii se referă la argumentul respectării dreptului la un proces echitabil, în contextul existenței unor faze procesuale distincte, cu obiecte de analiză diferite (paragrafele 31, 32).

De altfel, toate argumentele referitoare la ascultarea inculpatului ori contestarea probelor și, în final, respectarea dreptului la un proces echitabil își găsesc soluția și rezolvarea în reluarea judecării din faza instanței de fond.

În considerarea celor expuse, în interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 469 alin. (3) din Codul de procedură penală, Completul pentru judecarea recursului în interesul legii va admite recursul în interesul legii declarat de Colegiul de conducere al Curții de Apel Târgu Mureș și va stabili că, în urma admiterii cererii de redeschidere a procesului penal pentru persoanele condamnate judecate în lipsă, cauza se reia din faza judecării în primă instanță.

ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE

În numele legii

D E C I D E:

Admite recursul în interesul legii declarat de Colegiul de conducere al Curții de Apel Târgu Mureș și, în consecință:

În interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 469 alin. (3) din Codul de procedură penală, stabilește că:

În urma admiterii cererii de redeschidere a procesului penal pentru persoanele condamnate judecate în lipsă, cauza se reia din faza judecării în primă instanță.

Obligatorie, conform dispozițiilor art. 474 alin. (4) din Codul de procedură penală.

Pronunțată în ședință publică astăzi, 3 iulie 2017.

VICEPREȘEDINTELE ÎNALTEI CURȚI DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
ILIE IULIAN DRAGOMIR

Magistrat-asistent,
Florin Nicușor Mihalache